

РЕЦЕНЗИЯ

за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“

област на висше образование 2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1. Филология

научна специалност *Общо и сравнително езиковедие*

върху дисертационен труд на тема

Криминалните статии в българските и немските печатни медии.

Текстолингвистични и социолингвистични аспекти

на Ани Николова Колева,

докторант на самостоятелна подготовка в ДП „Общо и сравнително езиковедие – немски и български език“

катедра „Западни езици“, ФКФН, СУ „Св. Кл. Охридски“

За докторанта и процедурата:

Ани Николова Колева е завършила ГПЧЕ „Проф. д-р Асен Златаров“ - Хасково през 2003 г. (немски и английски език), следва обучение във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ в специалност „Немска филология“ (2003-2008 г.) и в МП „Транслатология с немски език“ (2008- 2009 г.). Записана е в ДП „Общо и сравнително езиковедие – немски и български език“ на СУ „Св. Кл. Охридски“ като докторант на самостоятелна подготовка за срок от 3 години (Заповед № РД-201051 от 20.07.2017 г.) и приключва обучението си през юни 2019 г. Професионалното ѝ развитие показва стремеж към повишаване на квалификацията: работи като преводач във фирма „Баутех Бул“ ЕООД, от 2012 г. до 2015 г. е учител по немски език в частно немско училище „Веда“ в София; от 2014 г. до настоящия момент е хоноруван преподавател към Гьоте Институт в София (с международна диплома за преподаватели *Grünes Diplom*), от март 2015 г. е асистент в Софийския университет (преподава специализиран немски език във Факултета по журналистика и масова комуникация, във Философския факултет и в Юридическия факултет). От предоставената автобиография се вижда също така изявен стремеж към повишаване на квалификацията по

отношение на немския език (частично следване в Германия през 2006-2007 г. по програма „Сократ-Еразъм“, подготовка на магистърска теза през 2009 г., двумесечна специализация в университета в Йена през 2010 г.); за целите на дисертационния труд е ползвала стипендия за докторанти в университета във Вюрцбург (2016-2017 г.).

От представените документи се вижда, че процедурите, предвидени в ЗРАСРБ и в Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски“, са изпълнени: докторантката е приключила задачите по индивидуалния си учебен план, отписана е от докторантура, като трудът е обсъден на заседание на катедра „Западни езици“ (вътрешна защита на 10 юни 2019 г.) и е насочен към защита с решение на ФС Протокол № 10/11.06.2019г. и заповед на Ректора РД 38-289/21.06.2019 г.

За дисертационния труд

Докторант Ани Колева представя дисертационен труд по един не само лингвистичен, но важен и актуален социален проблем: отразяването на събития с криминален характер в българската и в немската преса за периода 2016 – 2018 г. (с необходимото уточнение: след подбор на издания с различна медийна политика). Изборът на темата може да се мотивира от няколко аспекта: проблематиката не се радва на особен интерес от страна на езиковедите (прави впечатление от една страна доминирането на разнообразни съобщения за събития с криминален характер в медиите и от друга страна сравнително слабият интерес към тези текстове от страна на езиковедите); липсват съпоставителни изследвания в тази сфера както в рамките на една, така и в рамките на различни езикови и културни общности (макар в публичното пространство да се дебатира начините за поднасяне на информацията и нейната селекция; освен това съпоставката на публикациите, извършена от Ани Колева, показва и в количествено, и в качествено отношение дисбаланс в заявения лингвистичен интерес в България и Германия); интересна е връзката между предпочитаните текстови жанрове, разгръщането на темата и специфичната езикова реализация на съдържанието; характерът на събитията предполага влияние върху общественото мнение и поведение, за което допринася специфичното отразяване в пресата (в комплекса от вербални и невербални средства за реализиране на различни текстови функции); въпреки динамиката в тематизирания сегмент (криминални събития) проучването може да даде представа за

моментното състояние в обществото и чувствителността към някои общи проблеми (например при съпоставка на начините на отразяване на криминални прояви като корупция, сексуално насилие или събития извън собствената страна и др.). В това отношение предложената работа се вписва в актуалните и релевантни изследвания, като открива възможности за нови ракурси към темата.

Обемът на предложението за обсъждане на текста е общо 302 стр. стандартен формат А4 (основният текст е 263 страници, към този основен текст се добавят цитираните на 19 страници източници и 12 страници приложения). Текстът е структуриран съобразно нормите за дисертационен труд: увод с тематизиране на актуалността и значимостта на изследваната проблематика, справка за емпиричния материал, поставяне на цел, задачи за изпълнение, хипотези и очаквани резултати; две глави, посветени на теоретичните основи на интердисциплинарното изследване (текстолингвистика, медии и социоллингвистика); две глави с представяне на резултатите от емпиричното изследване (за избягване на дисбаланс между отделните компоненти в цялостния текст тези резултати са разгледани на макро- и микрониво) и заключение. Избраната методология на съпоставителен анализ с *tertium comparationis* (модел, включващ външно- и вътрешнотекстови аспекти) се допълва с прилагането на статистически методи, с анализ на форми/езикови изразни средства на различни нива и съдържания. Прави впечатление организацията на изложението: разглежданата проблематика се въвежда с предварителна обосновка, в края са направени обобщения и изводи от анализа на проучената литература или изследвания емпиричен материал. Работата е написана на много добър немски език.

Като теоретична основа на изследването са привлечени 277 публикации на немски, български и английски език и 18 източника от интернет (основно от областта на текстолингвистиката, теория на комуникацията и в частност на медийната комуникация), което говори за добра осведоменост на авторката. Позоваванията и на по-стари източници е продиктувано явно от стремеж за пълнота на теоретичната база. Бих препоръчала в библиографската част справочниците (лексиконите) да излязат извън общата листа.

В увода (с.1-9) се посочва като предмет на изследването клас от текстове, обединени от общата тематизирана проблематика „криминални събития“. Намирам това уточнение за основателно, тъй като двата текстови жанра (*Kriminalbericht, Meldung* в оригиналния текст),

в които се реализира информацията в криминалната хроника, се вписват принципно в стандартите на двата журналистически жанра, но проявяват специфики както заради съдържанието, така и заради използваните изразни вербални и невербални средства, източниците на информация, доминиращите функции. В езиково отношение тези текстове могат да проявяват различия в зависимост от източника на информация (изявления на съдебни органи, официални институции или медийни трактовки, следващи политиката на конкретната медия). Тази особеност поставя изследователя пред важна и сложна задача: да осъществи не само междуезикова, но и вътрешноезикова съпоставка. Разглежданата проблематика с оглед на емпиричния материал предполага интердисциплинарен подход, към който се е придържала и докторантката: наред с изследването на чисто езикови факти с инструментариума на лексикология, стилистика, морфология, словообразуване, синтаксис и текстолингвистика са включени и моменти от теорията на комуникацията и от медийната теория. В уводната част (с.8-9) са уточнени и централни понятия, използвани в разработката (*Massenmedien, Printmedien. Berichterstattung, Kriminalität*).

В Първа глава (с. 10 - 48) са представени теоретичните постановки от областта на текстолингвистиката, на които стъпва авторката при дефиниране на двата основни за анализа медийни жанра. Представени са публикации по темата, като ясно са посочени преобладаващите съдържателни и социологически аспекти на проучванията, както и дисбалансът между изследователския интерес по темата в Германия и в България. За да оформи своя модел за текстолингвистичен анализ Ани Колева тръгва от дефиниране на централните понятия текст, текстов жанр, текстов жанр в пресата, клас текстове в сферата на криминалната хроника с техните специфики. Тук изложението би спечелило, ако малко по-пестеливо бяха излагани основни и общоприети трактовки. Важният момент в тази глава е формирането на модел за анализ. За да стигне до своя модел, авторката се спира на три релевантни модела от германистичната текстолингвистика (на Бринкер, на фон дер Лаге Мюлер и на Бахман-Щайн). Формулирането на модел за анализ, който да насочи вниманието към различните аспекти на текстовете, е една от основните задачи пред докторантката. Този модел (с. 46) включва 5 акцента: комуникативната ситуация за реализиране на текста, неговата материална субстанция, съдържателно-тематичната организация, функциите и изразните средства. За да осъществи по-детайлно своя анализ А. Колева разглежда поотделно заглавията и основния текст (подход, който може да се приеме

заради относителната самостоятелност на двата компонента по отношение на рецепцията и въздействието им върху адресатите или както авторката е обосновала: заглавието може да привлече вниманието на читателя и да последва запознаване с текста, но то може и да отблъсне читателя, който да се задоволи само с регистриране на събитието).

Във Втора глава (с.49-73) докторантката се обръща към двата други основни момента, необходими за провеждане на изследването: спецификата на текстовете като печатни медийни текстове (с обосновка за избора на конкретните медии и тяхното ситуиране в медийната среда в двете страни) и изразните средства при цялостното текстоизграждане (с акцент върху разнообразната палитра от вербални и невербални средства и връзката им с текстовите функции и със социалната роля на поднасяната информация). Проучена е солидна теоретична основа, много от твърденията са подкрепени със статистически данни.

Същинският анализ е осъществен на макро- и микрониво в следващите две глави. В първата част изследването се осъществява на базата на известната формула на Лаусел за комуникацията, като се дават последователно отговори на въпросите, подкрепени с примери от изследвания емпиричен материал и със статистически данни. Предприетият анализ е осъществен при отчитане на група фактори от външно- и вътрешнотекстови характер. Отчитането на ролята не само на вербалните, но и на невербалните средства, има важно значение за оценяване въздействието на публикациите, което обяснява присъствието на последните в цялостната интерпретация. Друг момент, който заслужава внимание, е търсената връзка между използвани средства при текстуализирането на информацията и реализираните функции (чисто информативна или информативна функция в комбинация с персуасивост, с емоционализиращо въздействие върху адресатите). При анализа на микрониво се обръща внимание както на структурните особености (релевантни части на речта, синтактични конструкции, морфологични категории за реализиране на определени текстови функции), така и на спецификата на използваната лексика (заимствани от специализираните езици лексикални елементи, разговорна и дори жаргонна лексика, емоционална или оценъчна лексика, доминиране на собствени имена и прякори). И тук анализът е проведен на две нива: съпоставка между езикова реализация в сериозната и в булевардната преса и съпоставка между тенденции в българската и германската журналистическа практика.

В Заключението (с.262-302) докторантката прави обзор на извършения анализ и представя приложимостта на резултатите, както и възможностите за нови изследвания по темата.

При една такава първа стъпка в научното израстване са възможни и някои не особено сполучливи решения. Ани Колева проявява определен афинитет към систематизация и статистически обобщения. Експлицирането на структурни особености на използваните изразни средства обаче не винаги достатъчно ясно се свързва с определени функции и въздействия върху читателите.

Авторефератът отразява адекватно структурата и съдържанието на дисертацията и чрез приведените илюстративни примери позволява на читателя да добие по-пълна представа за извършения анализ на емпиричния материал. Посочените приноси съответстват на извършеното от авторката. А. Колева се е справила с предизвикателството да трансформира на български език съдържанието на изследването и да преведе заглавията на публикациите си (със забележката, че са допуснати някои технически недоглеждания).

Ани Колева е приложила към труда и справка за публикации, свързани с темата. С тях тя е имала възможността да верифицира свои тези и идеи пред по-широка аудитория. В статия № 1¹ (на немски език) се разглеждат специфичните особености на жанра „криминална хроника“, като се подчертават неговите текстови функции. В статия №2 се тематизира вербализацията на извършителя и жертвата в криминалните жанрове, като се обръща внимание на структурни и лексикално-стилистични особености. В статия №3 (под печат към подаване на документите) се разглеждат в съпоставителен план заглавията в криминалната хроника. Положителен момент, присъстващ и в дисертационния текст, е отчитането на невербалните моменти при представянето на криминални събития в печатните медии и по-специално на типографските особености, които не само привличат вниманието на читателя, но и въздействат върху рецепцията на текста (статия №4, под печат). Мястото и ролята на криминалната хроника в български и немски печатни медии са тематизирани в статия №5 (под печат). Посочени са и две публикации извън темата на дисертацията от периода на докторантурата (2017 г., свързани със спецификата на юридическия език като специализиран език и ефективността на чуждоезиковото обучение),

¹ номерацията е моя, с оглед на поредността на посочените публикации – Л.И.

които илюстрират ангажираността на докторантката с преподавателската ѝ работа. Препоръчвам в бъдеще да разшири публикационната активност и извън изданията на собствената институция.

Приноси

Както бе подчертано в началото, представената дисертация е първо съпоставително изследване на медийни текстове с криминална тематика, като за съпоставка служат текстове от германски и български печатни медии. Анализът предполага две нива: съпоставка между практики за отразяване на криминални събития в сериозната и в булевардната преса и съпоставка между тези практики в две различни езикови и културни общности. По този начин авторката се е изправила пред сериозното предизвикателство да следи и балансира различни аспекти.

За целите на съпоставителното изследване е създаден модел за анализ, който позволява текстовете да се съпоставят по релевантни параметри на макро- и микрониво. Приложеният контрастивен анализ почива върху извеждане на особеностите на медийните текстове с криминална тематика в немската и в българската общност, с което е стъпено върху неизследвана или много слабо изследвана област, което само по себе си е доказателство за умение да се открие и тематизира ниша в езиковедските изследвания.

Отчитането на комуникативната ситуация при функционирането на текстовете е друг интересен момент в работата, защото тя в голяма степен влияе първо върху готовността на читателите да се запознаят с текста, и едва след това върху интерпретацията от тяхна страна. Друга важна заслуга на анализа е търсената връзка между вербални и невербални средства. Заострянето на вниманието върху типографските особености и визуализацията на събитията чрез фотоси е свързано с очакваното и търсено въздействие върху адресатите. При разглеждания клас текстове тази връзка е от изключително значение, защото тя не само потвърждава истинността на събитието, но въздейства в различни посоки: превантивно, емоционализиращо, ангажиращо и се проявява в различни констелации в текстовете от качествената и булевардната преса.

Регистрираните основни функции на анализирания текстове (информативна и персуасивна) са демонстрирани чрез материалните си носители и са допълнени с подфункции като апелативна или емоционализираща функция (с очаквано въздействие

върху адресатите в посока превантивност, правна информираност, формиране респ. коригиране на ценностна система). Разбира се, когато се говори за въздействие върху адресатите в този контекст, следва да се мисли за интендираното от авторите или от медийните редакции и очаквано въздействие. Обект на социологически изследвания би бил въпросът за реалните реакции на читателите на тези текстове, което открива поле за по-нататъшни изследвания.

Като цяло може да се каже, че представеният дисертационен труд тематизира сериозен тексто- и социолингвистичен проблем с проекция върху общественото съзнание и поведение и предоставя база за по-нататъшни изследвания (напр. върху съпоставителни изследвания при отразяване на едно и също събитие в рзличните медии, при отразяване на криминални случаи в различни печатни и електронни медии, верифициране на влиянието на този клас текстове върху общественото съзнание и др.). Повдигането на завесата за такъв значим проблем и откриването на хоризонти за нови изследвания е също така важен принос, както и приложимостта на постигнатите в работата резултати в чуждоезиковото обучение на студенти по журналистика, както и в курсове по специализиран превод.

Заклучение

В представения дисертационен труд е предприет съпоставителен анализ, с който Ани Колева е доказала способността си да формулира научен проблем, да го ситуира в теоретична рамка, създадена с подкрепата на съществуващи модели, да анализира емпирични факти и да прави изводи, приложими в практиката. Смятам, че направените бележки не се отразяват негативно върху представения труд, който според мен е постигнал заявените цели и е изпълнил поставените задачи.

Затова предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Ани Николова Колева образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.1. Филология, научна област Общо и сравнително езикознание – немски и български език.

18 юли 2019 г.

проф. д-р Людмила Иванова

ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“